

Pregled kriterija i investicija u nepoljoprivredne djelatnosti kroz Program ruralnog razvoja RH 2014.–2022.

Anton Devčić

Regionalni koordinator razvoja Požeško-slavonske županije, Mesnička 1, 34 000, Požega, Republika Hrvatska,
anton.devcic@gmail.com

Sažetak

Inicijalno planiran Program ruralnog razvoja Republike Hrvatske za razdoblje 2014-2020. je trebao završiti sa 2020. godinom, no produženo je njegovo trajanje, te se raspisuju natječaji iz njega do kraja 2022. godine. Ovaj program sadrži različite mjere, koje su namijenjene održavanju kvalitete socio-ekonomskog života u ruralnom prostoru Hrvatske, pa se njime financira: javna, fizička i socijalna infrastruktura, razvoj mladih, malih i velikih poljoprivrednika, njihovo informiranje, savjetovanje, ali i pokretanje nepoljoprivrednih djelatnosti u ruralnom prostoru. Cilj ovog rada je istražiti odrednice, kriterije, te pokazatelje financijske alokacije provedbe Podmjere 6.2. „Potpora ulaganju u pokretanje nepoljoprivrednih djelatnosti u ruralnim područjima“ tipa operacije 6.2.1. „Potpora ulaganju u pokretanje nepoljoprivrednih djelatnosti u ruralnim područjima“ iz Programa ruralnog razvoja Republike Hrvatske. U pripremi rada je korištena dostupna znanstvena i stručna literatura, kao i dostupni sekundarni podaci relevantni za ovo područje, a napravljen je i osvrt na podatke o iskorištenosti Podmjere 6.2.1. Također su prezentirani i kriteriji koje je potrebno ispuniti za ostvarivanje financiranja u okviru ove podmjere, jer Podmjera 6.2.1. je posebna mjera, koja ima za cilj pokretanje nepoljoprivrednih djelatnosti, gdje je već sam zaokret od bavljena poljoprivrednom u nepoljoprivredne djelatnosti prilično izazovan, a kad uz sve to uzmemo specifične kriterije koje je potrebno ispuniti u prijavi na ovu mjeru, te uvjete koje je potrebno ispuniti u provedbi projekta, to cijelu ovu mjeru čini vrlo kompleksnom. U radu su osim dostupnih sekundarnih podataka prezentirana neka vlastita iskustva i preporuke, kao osnova za daljnja istraživanja.

Ključne riječi

Podmjera 6.2.1., program ruralnog razvoja, ruralni prostor, razvoj;

Abstract

Initially planned Rural Development Program of the Republic of Croatia for the period 2014-2020. was supposed to end in 2020, but its duration has been extended until the end of 2022. This program contains various measures focused on maintaining the quality of socio-economic life in rural Croatia, and it finances: public, physical and social infrastructure, development of young, small and large farmers, their informing, counseling, so as starting non-agricultural activities in a rural area. The aim of this paper is to research the determinants, criteria, and indicators of financial allocation of the implementation of Submeasure 6.2. "Support for investment in non-agricultural activities in rural areas" type of operation 6.2.1. "Support for investment in starting non-agricultural activities in rural areas" from the Rural Development Program of the Republic of Croatia. In the preparation of the paper, were used available scientific and expert literature, as well as available secondary data relevant to this area, and there was made a review of the figures of the use of Submeasure 6.2.1. This measure, is a special measure, which aims to start non-agricultural activities, where the u-turn from engaging in agricultural to non-agricultural activities is quite challenging, and when we take into account the specific criteria to be met in the application this measure, and the conditions that need to be fulfill in the implementation of the project, makes this whole measure very complex. In addition to the available secondary data, the paper presents some experiences „from the field“ so as recommendations, as a basis for further research.

Keywords

Sub-measure 6.2.1, rural area, rural development program, development;

Uvod

U razvojnim strategijama svakako treba staviti još veći naglasak na ruralni prostor i mlade poljoprivrednike, pa tako oni trebaju biti u samom središtu Strategije ruralnog razvoja Republike Hrvatske, Strategije razvoja poljoprivrede i ribarstva Republike Hrvatske te Nacionalne strategije poljoprivrede i ruralnog razvoja. Naravno, bez općeg poboljšanja uvjeta življenja, kao i uvjeta rada u poljoprivrednoj djelatnosti, teško možemo očekivati revitalizaciju hrvatskih ruralnih područja i ostanak ili povratak mladih koji bi se odlučili za život i rad u njima. (Pupak i Poljak, 2021)

Primarnu ulogu u ruralnom razvoju ima Ministarstvo poljoprivrede, koje treba osigurati da politika ruralnog razvoja izravno pridonese povećanju gospodarske aktivnosti, konkurentnosti, ekonomskom razvitku, kao i dugoročnom povećanju životnog standarda ruralnog stanovništva. Korisnici politike ruralnog razvoja su sve skupine stanovništva, odnosno, ona je na korist čitavom društvu. (Bartoluci i sur. 2018)

Nadalje, stanovništvo u ruralnom prostoru, ima neka obilježja koja treba uzeti u obzir. Određena istraživanja kažu da su, primjerice, religiozniji studenti skloniji povratku/preseljenju u ruralna područja, dok su nereligiozni studenti skloniji ostanku u gradu, a religiozniji studenti ujedno i više percipiraju prednosti života u ruralnim područjima. Nadalje, studenti desne političke orijentacije najskloniji su povratku/preseljenju u ruralna područja nakon završenog studija, dok su studenti lijeve političke orijentacije skloniji ostanku u gradu, a politički desno orijentirani studenti ujedno i više percipiraju prednosti života u ruralnim područjima. I jedni i drugi smatraju, da ključ revitalizacije ruralnih područja, odnosno povećanja privlačnosti tog područja za život, posebice za život mlade visokoobrazovane populacije, leži prije svega u boljoj komunalnoj i prometnoj infrastrukturi. (Kuzmić i sur. 2021)

Nadalje, ono što je permanentni problem za ruralni prostor, u slučaju postojećeg sustava dodjele potpora u ruralnom prostoru, je opasnost od stvaranja ovisničkog položaja. No to očito i nije samo problem ruralnog prostora, već i svih onih koji svoj rast i razvoj vide isključivo u korištenju sredstava fondova Europske unije. To je jako opasan pristup, jer bi svakako fondove Europske unije mogli svesti pod jedan vrlo elastičan izvor financiranja, koji danas može biti prisutan a u budućnosti i ne nužno. Naravno, i da se dogodi neki fatalistički scenarij, da tih sredstava ne bude, zasigurno će se dogoditi neko prijelazno razdoblje i to se ne bi dogodilo „preko noći“. Uglavnom, bilo koji sektor treba imati „plan B“, ili bolje rečeno, idealna slika bi bila da Europski fondovi budu „plan B“ i da se oni svakako koriste, ali tek kao nadopuna za „plan A“.

Naime, analizom podataka komercijalnih gospodarstava u razdoblju od 2013. do 2015. godine utvrđena je najveća ovisnost o potporama kod tipova govedarstvo, ovčarstvo i kozarstvo i mliječno govedarstvo, koji čine gotovo trećinu ukupnoga broja

gospodarstava u Hrvatskoj. Najmanje ovisan je povrtlarsko-cvjećarski tip gospodarstva, čiji je udio u ukupnome broju najmanji. Kako novo programsko razdoblje Zajedničke poljoprivredne politike 2021.-2027. predviđa i mogućnost smanjenja dostupnoga novca za mjere ruralnoga razvoja i izravnih potpora, ti bi se tipovi poljoprivredne proizvodnje mogli naći u velikim problemima, budući da im poticaji čine gotovo četvrtinu prihoda. (Očić i sur.2018).

To sve treba biti dodatan motiv za razvoj nepoljoprivrednih djelatnosti u ruralnom prostoru Republike Hrvatske, ali to je dakako i dodatan izazov.

1. Cilj i metodologija rada

Cilj ovog rada odnosno istraživanja na kojem se bazira rad, jest istražiti odrednice, kriterije i pokazatelje ostvarenosti financiranja u okviru Podmjere 6.2.1 Programa ruralnog razvoja Republike Hrvatske. Naime ova podmjera je specifična i na neki način do sada jedinstvena, jer je njen fokus usmjeren na pokretanje nepoljoprivrednih djelatnosti u ruralnom prostoru. Dakle, ona podržava razvoj ruralnog prostora kroz nepoljoprivrednu aktivnost, ili okretanje poljoprivrednika i nepoljoprivredi.

U okviru pripreme ovog rada korišten je veći broj znanstvenih metoda: deduktivna i induktivna metoda, metoda sinteze i analize, metoda apstrakcije i metode specijalizacije i generalizacije.

U okviru pripreme rada je sustavno istražena dostupna znanstvena i stručna literatura iz ovog područja, korišteni su i različiti dostupni sekundarni podaci relevantni za ovo područje, a navedeni su i interpretirani dostupni sekundarni podaci o statusu provedbe Programa ruralnog razvoja 2014.-2020. (www.ruralnirazvoj.hr, 2022)

2. Nepoljoprivreda kao pojam

Nepoljoprivredni "sektor" uključuje sve gospodarske djelatnosti u ruralnim područjima osim poljoprivrede, stočarstva, ribolova i lova. Budući da je to negativna definicija, odnosno definicija sa negativnim predznakom, kao „nepoljoprivredna“, ni u jednoj kombinaciji je ne možemo promatrati kao homogeni sektor. Stoga ćemo se u ovom radu, između ostalog, ne samo osvrnuti na nepoljoprivrednu ekonomiju nego sugerirati i na postojanje različitih nepoljoprivrednih sektora. Prosudbe o održivosti i važnosti ruralnog, nepoljoprivrednog gospodarstva također dominantno ovise o tome što se podrazumijeva pod "ruralnim". Mnoge zemlje primjenjuju različite definicije kada označavaju područja kao ruralna ili urbana. Tipična razlika između ruralnog i urbanog zapošljavanja temelji se na mjestu stanovanja radnika tako da se oni koji putuju na posao u obližnji urbani centar uvijek smatraju seoskim radnicima. Ruralnim se najčešće definiraju naselja od oko 5000 ili manje stanovnika. Međutim definicije ruralnog lokaliteta, temeljene na veličini stanovništva i/ili funkcijama i karakteristikama

naselja kao što je, da li ima školu ili bolnicu, ili je slučajno sjedište lokalnog stanovništva vlada, se vrlo značajno razlikuju (Lanjouw i Gershon, 2001).

Nepoljoprivrednom djelatnošću se smatra i sudjelovanje na tržištu rada u različitim sektorima ali bez poljoprivrede, odnosno zapošljavanje u svim djelatnostima osim primarne poljoprivredne proizvodnje. Dakle, nepoljoprivredna radna snaga uključuje niz aktivnosti kao što su proizvodnja, rudarstvo, usluge, prerada poljoprivrednih proizvoda i tako dalje. (Anderson i sur. 2021)

Značaj nepoljoprivrednog gospodarstva (eng. Rural Non-Farm Economy – RNFE) u ruralnom razvoju počinje se istraživati početkom 1970-tih godina. U literaturi, isprva se taj segment ruralne ekonomije određivao kao skup gospodarskih aktivnosti u ruralnim područjima koje nisu vezane za proizvodnju primarnih poljoprivrednih proizvoda (Lanjouw i Lanjouw, 1997). Davis i Pearce (2000). U taj segment uključuju i djelatnosti povezane s poljoprivredom, kao što su prerada hrane, druge vrste malog poduzetništva te prihode od socijalnih transfera, kamate, dividende, rente i doznake od povremenog ili stalnog zaposlenja u urbanim područjima. Nadalje, u literaturi se razlučuje diverzifikacija na razini poljoprivrednog gospodarstva (eng. farm diversification) i na razini zaposlenja (eng. employment diversification ili pluriactivity) što uključuje zaposlenje izvan poljoprivrednog gospodarstva u nekom segmentu ruralne ekonomije (Herslund, 2007 prema Bryden i sur. 1992; EC 2008). (Zrakić i sur. 2019)

Ukoliko se ruralne nepoljoprivredne aktivnosti i ruralna industrijalizacija promatraju kao instrumenti politike s ciljem smanjenja ruralne nezaposlenosti i ruralnog siromaštva, potrebno je naglasiti da je u mnogim zemljama u razvoju utvrđena visoka učestalost ruralnog siromaštva, koja koegzistira s visokom stopom sudjelovanja ruralnog stanovništva u takvim nepoljoprivrednim aktivnostima. (Saith, 1992:9).

Tradicionalna slika poljoprivrednih domaćinstava ili gospodarstva u zemljama u razvoju bila je da se gotovo isključivo fokusiraju na poljoprivredu i poduzimaju malo ruralnih nepoljoprivrednih aktivnosti. (RNF, eng. Rural Non Farm; dalje u tekstu NPS, hrv. Nepoljoprivredni sektor) (Hazell i Haggblade, 1991). Ova slika postoji i raširena je i danas. Politička debata još uvijek ima tendenciju izjednačavanja prihoda od poljoprivrede (farme) s prihodima iz sela, a odnose između ruralnih i urbanih područja s odnosima farma/nepoljoprivreda. Tako su se ministarstva industrije usredotočila na urbanu industriju, a ministarstva poljoprivrede na poljoprivredu, a čak i među poljoprivrednicima i onima zainteresiranima za ruralni razvoj postoji tendencija da zanemare NPS. Ipak, sve je više dokaza da je prihod od NPS-a (tj. prihod ostvaren u ovom sektoru od aktivnosti isplate plaća i samozapošljavanja u trgovini, proizvodnji i drugim uslugama) važan resurs za farme i druga seoska domaćinstva, uključujući i siromašne bez zemlje, kao stanovnike ruralnih gradova ili ostalih ruralnih

prostora. Iako ovaj izvor čini samo dio ukupnog prihoda izvan farme (koji također uključuje plaće na farmama i zaradu od migracije), ovaj se pristup usredotočuje na prihod od NPS-a kako bi se omogućilo bliže ispitivanje onoga što se može učiniti unutar samih ruralnih područja kako bi se povećala ukupna ekonomska djelatnost i zapošljavanje. Nekoliko je razloga zašto promicanje aktivnosti NPS-a može biti od velikog interesa za kreatore politika u zemljama u razvoju, ali i šire. Prvo, istraživanja pokazuju da je prihod od NPS-a važan čimbenik u ekonomiji kućanstava, a time i u sigurnosti hrane, budući da omogućuje veći pristup hrani. Ovaj izvor prihoda također može spriječiti brzu ili pretjeranu urbanizaciju, kao i degradaciju prirodnih resursa prekomjernom eksploatacijom. Drugo, suočeni s kreditnim ograničenjima, aktivnost NPS-a utječe na uspješnost poljoprivrede dajući poljoprivrednicima gotovinu za ulaganje u inpute koji povećavaju produktivnost. Nadalje, razvoj aktivnosti NPS u prehrambenom sustavu (uključujući poljoprivrednu preradu, distribuciju i opskrbu poljoprivrednim inputima) može povećati profitabilnost poljoprivrede povećanjem dostupnosti inputa i poboljšanjem pristupa tržištima. Zauzvrat, bolji učinak prehrambenog sustava povećava ruralne prihode i snižava cijene hrane u gradovima. Treće, priroda i učinak poljoprivrede, na koje utječe poljoprivredna politika, mogu imati važne učinke na dinamiku NPS-a u mjeri u kojoj je potonji povezan s poljoprivredom. Ovaj sektor najbrže i najpravednije raste tamo gdje je poljoprivreda dinamična – gdje je poljoprivredni proizvod dostupan za preradu i distribuciju, gdje postoje inputi za prodaju i popravak opreme i gdje se novčani prihodi farme troše na lokalna dobra i usluge. U svjetlu ovih čimbenika, ovaj pregled ima dvije glavne svrhe: 1. Nastoji senzibilizirati vlade, donatore i razvojne agencije na pitanje aktivnosti NPS-a i njegove važnosti za poljoprivredni i ruralni razvoj, kao i smanjenje siromaštva; i, 2. S ciljem daljeg skladnog rasta i poljoprivrednog i NPS-a, navodi široke implikacije koje aktivnosti NPS-a mogu imati na poljoprivrednu politiku te na politiku i institucionalnu koordinaciju. Pitanja koja se obrađuju su sljedeća:

- Koji su obrasci prihoda i zaposlenosti u NPSu u različitim regijama zemalja u razvoju? Koliko je važna aktivnost NPS-a, koliko brzo raste i kakva je njegova priroda po regijama i vrsti agroekološke zone?

- Što određuje obrasce prihoda i zaposlenosti NPS-a; posebno, koja je uloga poljoprivrede i kako na nju utječe? Također, koja je odlučujuća uloga karakteristika ruralnog kućanstva (npr. obrazovanje, vlasništvo nad imovinom) i kako ti obrasci na njih utječu?

- Kakve učinke prihodi i zaposlenost NPS-a imaju na razinu i raspodjelu prihoda ruralnog kućanstva, pojavu siromaštva i sigurnost hrane?

- Koje se implikacije politike i programa mogu izvući iz ovih točaka? (Lanjouw i Lanjouw, 2001)

Poljoprivreda, svakako i nezaobilazno, uvijek može biti pokretač rasta i pružiti prilike za zapošljavanje ruralnom nepoljoprivrednom gospodarstvu zbog svojih

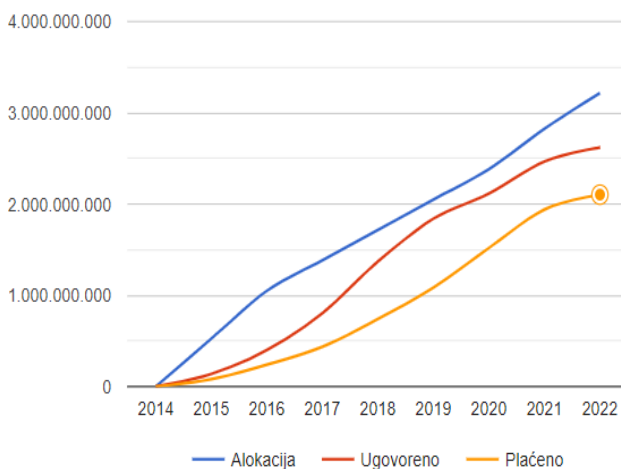
svakojakih veza s malim gradovima i ruralnim područjima (Kwaku i Clement, 2022). To je nešto na čemu se bazira život suvremenog čovjeka, ali je nešto što baštinimo i kroz cijelu svoju povijest kao ljudska vrsta.

3. Program ruralnog razvoja Republike Hrvatske 2014-2020.

Program ruralnog razvoja je okvir za financiranje razvoja ruralnog prostora Hrvatske, te je kao takav usmjeren na različite dionike u tom prostoru. Znači, njime su se financirale mjere koje su poticale općine, gradovi kao nositelji ulaganja u fizičku i socijalnu infrastrukturu, pa smo tu imali od financiranja vrtića do vodovoda, cesta, groblja, itd. S druge strane imali smo konkretne potpore razvoja poljoprivredne proizvodnje, kroz različite mjere, od "horizontalnih" mjera dostupnih gotovo svim poljoprivrednim proizvođačima, do sektorskih korisnika, pa mjera namijenjenih mladima, malim poljoprivrednicima itd.

Ta distribucija uglavnom raste kroz godine, kao što je prikazano u grafikonu 1:

GRAFIKON 1: PREGLED APSORPCIJE PO GODINAMA (GODIŠNIM ALOKACIJAMA) OD POČETKA PROVEDBE DO 28. VELJAČE 2022. (U EUR)

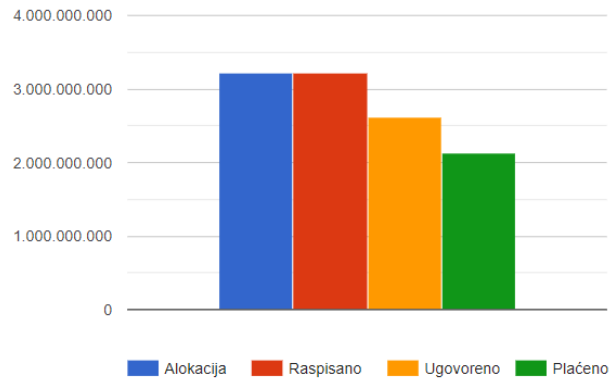
Izvor: www.ruralnirazvoj.hr (2022)

Kroz ovaj program financirano je i niz edukacija, za institucije, poslovne subjekte, pojedince i sve druge zainteresirane dionike. Uglavnom, kroz godine smo svi sposobniji u privlačenju sredstava, naši apsorpcijski kapaciteti su bolji i jači: makroekonomski, financijski, upravljački, administrativno, institucionalno. Zapravo su godinama u sustavu svi spremni za situaciju kada će više sredstava biti na raspolaganju i kada će se puno toga više moći financirati kroz projekte.

Dakle, s druge strane, veću apsorpciju prati i činjenica da su raspoloživa značajnija sredstva,

odnosno prije bi mogli reći da je veća apsorpcija posljedica više sredstava na raspolaganju. Vidljivo u grafikonu 2:

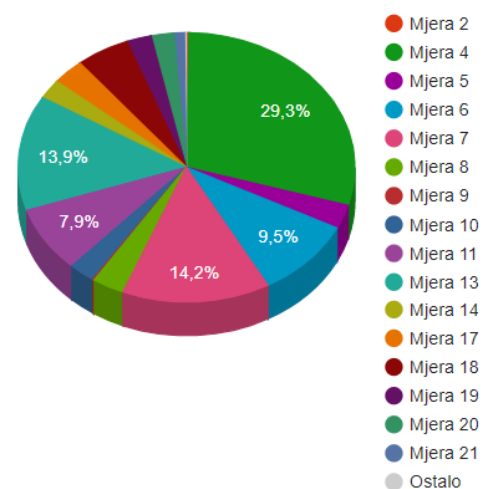
GRAFIKON 2: UKUPNA ALOKACIJA / STAVLJENO NA RASPOLAGANJE KROZ POSTUPKE DODJELE / UGOVORENO / PLAĆENO NA 28. VELJAČE 2022. (U EUR)

Izvor: www.ruralnirazvoj.hr (2022)

Značajnija alocirana sredstva su još veći izazov za sve u procesu dodjele sredstava. Za one koji raspisuju natječaje, one koji ih provode, one koji se na njih javljaju, za one koji ocjenjuju projekte, za one koji ih implementiraju. Svi u procesu su pod dodatnim izazovom. Veće prilike znače više mogućnosti, ali i više posla. Kad govorimo o onima koji raspisuju natječaje i ocjenjuju projekte, oni moraju biti posebno dobro ekipirani, kako se bi se osigurala protočnost kod svih 21 mjere, kao što prikazuje grafikon 3:

GRAFIKON 3: DISTRIBUCIJA UGOVORENIH SREDSTAVA PO MJERAMA NA 28. VELJAČE 2022. (U EUR)

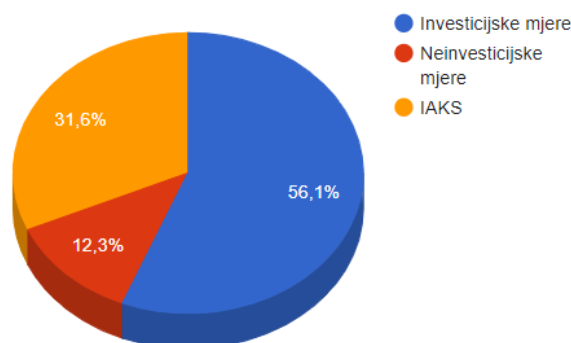

Izvor: www.ruralnirazvoj.hr (2022)

Kao što prikazuje grafikon, najveći dio sredstava "otpada" (29,3% ili 768 milijuna Eura) na mjeru 4, koja je vezana uz poljoprivrednu proizvodnju. S druge

strane, najveći % dodijeljenih sredstava ide na Investicijske mjere, grafikon 4:

GRAFIKON 4: DISTRIBUCIJA UGOVORENIH SREDSTAVA PO SKUPINAMA MJERA NA 28. VELJAČE 2022. (U EUR)

Izvor: www.ruralnirazvoj.hr (2022)

Investicijske mjere su bile izrazito popularne jer se kroz njih moglo ostvariti veliko sufinanciranje, pa i 100% kod nekih mjera.

4. Potpora ulaganju u pokretanje nepoljoprivrednih djelatnosti

Kada govorimo o financiranju nepoljoprivrednih djelatnosti u ruralnom prostoru, mjera koja najeksplicitnije podupire razvoj nepoljoprivrednih djelatnosti je Mjera 6 – Razvoj poljoprivrednih gospodarstava i poslovanja; Podmjera 6.2. Potpora ulaganju u pokretanje nepoljoprivrednih djelatnosti u ruralnom području; Natječaj za tip operacije 6.2.1. Potpora ulaganju u pokretanje nepoljoprivrednih djelatnosti. U nastavku donosimo kriterije bodovanja za dodjelu sredstava unutar ove podmjere, kao i interpretaciju istih. Tablica 1 prikazuje kriterije za Ekonomski kriterij:

TABLICA 1: EKONOMSKI KRITERIJI-BODOVANJE ZA MJERU 6.2.1 PROGRAMA RURALNOG RAZVOJA REPUBLIKE HRVATSKE

A	EKONOMSKI KRITERIJI	Najviše 45
1.	Doprinos aktivnosti iz poslovnog plana na očuvanju/stvaranju novih radnih mjesta	20
	Za novostvorena radna mjesta - najmanje 2 novozaposlena (uključujući samozapošljavanje)	20
	Za novostvorena radna mjesta - najmanje 1 novozaposleni (uključujući samozapošljavanje)	15
	Očuvana postojeća radna mjesta	10
2.	Dužina upisa poljoprivrednog gospodarstva u Upisnik poljoprivrednika prije podnošenja Zahtjeva za	10
	> 10 godina	10
	od 5 do 10 godina	8

	od 1 do 5 godina	6
3.	Veličina gospodarstva SO (eura)	15
	15.000- 30.000	15
	8.000 - 14.999	13
	4.000 -7.999	10
	1.000 -3.999	8

Izvor: www.aprrr.hr (2022)

Ekonomski kriterij je najizdašniji u bodovanju, jer se kroz njega može ostvariti 45 od sveukupno 100 bodova. Kroz ovaj kriterij je moguće i prijeći minimalni bodovni prag od 40 bodova. Ono što je bilo otegotna okolnost za velik broj potencijalnih korisnika, jest potreba ostvarivanja dodatnog zapošljavanja (za +5 bodova), a što je potrebno održati ne samo tijekom provedbe projekta već i 5 godina nakon provedbe. To svakako znači plaćanje doprinosa i sukladno tome nužnost ostvarivanja značajnijih prihoda iz novopokrenute nepoljoprivredne djelatnosti. Jasno da je veliki naglasak stavljen na dodatno zapošljavanje (ili pak na zadržavanje postojećih radnih mjesta), pa svaka novozaposlena osoba donosi dodatnih 5 bodova. Nadalje prednost donosi i duže vrijeme postojanja odnosno dužina upisa poljoprivrednog gospodarstva u Upisnik poljoprivrednika prije podnošenja Zahtjeva za potporu, što znači da oni koji se veći broj godina bave poljoprivredom imaju veće šanse za ostvariti financiranje kroz ovu mjeru. Dakle, prednost bi svakako imao onaj "postojeći/stari" poljoprivrednik u odnosu na "novog". U svakom slučaju, stimulativno za postojeće poljoprivrednike, a destimulirajuće za one koji su tek to postali ili su to do čak 5 godina.

Kriterij koji je u mnogočemu donio prevagu za prijavitelje je sektorski kriterij, koji je prikazan u Tablici 2:

TABLICA 2: SEKTORSKI KRITERIJI-BODOVANJE ZA MJERU 6.2.1 PROGRAMA RURALNOG RAZVOJA REPUBLIKE HRVATSKE

BSEKTORSKI KRITERIJI	Najviše 25
sektor prerade i/ili marketinga i/ili izravne prodaje proizvoda	25
sektor pružanja usluga u ruralnim područjima	20
sektor turizma u ruralnom području	15
sektor tradicijskih i umjetničkih obrta	10

Izvor: www.aprrr.hr (2022)

Sektorski kriterij, je određen činjenicom u kojem gospodarskom području obavljamo pokretanje djelatnosti. Pri tome, valja voditi računa, da je najveći broj zainteresiranih bio u području sektora turizma u ruralnom prostoru, što je vrlo vjerojatno povezano s

činjenicom da građani Republike Hrvatske, barem značajan broj njih, raspolaže s nekretninama, koje u velikoj mjeri vide kao potencijal za razvoj turističke djelatnosti u ruralnom prostoru. Nadalje, sektor prerade i/ili marketinga i/ili izravne prodaje proizvoda vezan je isključivo uz preradu nepoljoprivrednih proizvoda.

TABLICA 3: KRITERIJ LOKACIJE ULAGANJA-BODOVANJE ZA MJERU 6.2.1 PROGRAMA RURALNOG RAZVOJA REPUBLIKE HRVATSKE

C KRITERIJ LOKACIJE ULAGANJA	Najviše 10
Indeks razvijenosti jedinice lokalne samouprave u kojoj se provode aktivnosti iz poslovnog plana ¹	10
Ulaganja na području JLS-a koje pripada I.	10
Ulaganja na području JLS-a koje pripada II.	9
Ulaganja na području JLS-a koje pripada III. skupini	8
Ulaganja na području JLS-a koje pripada IV. skupini	7
Ulaganja na području JLS-a na brdsko-planinskim područjima sukladno Zakonu o brdsko-planinskim područjima i otoci koji su u sastavu jedinica lokalne samouprave koje se nalaze u V. i VI. skupini	7
Ulaganja na području JLS-a na brdsko-planinskim područjima sukladno Zakonu o brdsko-planinskim područjima i otoci koji su u sastavu jedinica lokalne samouprave koje se nalaze u VII. i VIII. skupini	6
Ulaganja na području JLS-a koje pripada V.	5
Ulaganja na području JLS-a koje pripada VI. skupini	4
Ulaganja na području JLS-a koje pripada VII. skupini	3
Ulaganja na području JLS-a koje pripada VIII. skupini	2

Izvor: www.apprrr.hr (2022)

Lokacija ulaganja je mjesto ili naselje u jedinici lokalne samouprave u kojem se obavlja ulaganje, i kriterij je to koji jasno ide na ruku slabije razvijenim općinama i gradovima, odnosno ulagačima koji u njima razvijaju svoju nepoljoprivrednu djelatnost. Dodatna su kategorija Brdsko-planinska područja i otoci, koja također nose više bodova. Također, u fazi provedbe, moguće je obaviti ulaganje ili preseliti ulaganje u općinu koja je susjedna vašoj općini, čime se ne ograničava pokretača nepoljoprivredne djelatnosti da ulaže samo i isključivo u svoju općinu. To je zapravo jedan praktičan i prihvatljiv pristup, gdje se onome koji želi ulagati i pokretati posao, a za to nema prostora u

¹ U sektoru usluga indeks razvijenosti određuje se prema sjedištu poljoprivrednog gospodarstva

svojoj općini (npr. Pogodne parcele za gradnju postrojenja), to može učiniti tamo gdje ima prostora.

Tablica 4 prikazuje Horizontalne kriterije, koji uključuju utjecaj na okoliš, doprinos ranjivim skupinama, te razini obrazovanja i/ili iskustva rada u poljoprivredi. Time se ostvaruje direktan doprinos horizontalnim politikama Europske unije, bar kroz utjecaj na okoliš i potporu ranjivim skupinama.

TABLICA 4: HORIZONTALNI KRITERIJI-BODOVANJE ZA MJERU 6.2.1 PROGRAMA RURALNOG RAZVOJA REPUBLIKE HRVATSKE

D HORIZONTALNI KRITERIJI	Najviše 20
1. Utjecaj aktivnosti iz poslovnog plana na okoliš	5
Aktivnosti iz poslovnog plana imaju pozitivan utjecaj na okoliš	5
2. Utjecaj ulaganja na ranjive skupine	5
Aktivnosti iz poslovnog plana uključuju i ranjive skupine ²	5
3. Stručna sprema i radno iskustvo nositelja/odgovorne osobe poljoprivrednog gospodarstva ili člana obiteljskog poljoprivrednog gospodarstva	10
završen preddiplomski ili preddiplomski i diplomski sveučilišni studij ili integrirani preddiplomski i diplomski sveučilišni studij ili specijalistički diplomski stručni studij ili stručni studij u trajanju od najmanje tri godine	10
završen stručni studij u trajanju od 2 godine i 2 ili više godina radnog iskustva u poslovima povezanim s projektom	8
majstorski ispit iz poslova koji su povezani s projektom za koji se prijavljuje	7
srednja škola i 2 godine radnog iskustva u poslovima povezanim s projektom	6

Izvor: www.apprrr.hr (2022)

Positivan utjecaj na okoliš je nešto što je gotovo standard, te je za očekivati da u narednom razdoblju uopće neće biti posebno bodovano, tek u slučaju ako bi bilo riječ o tzv. nadstandardu ili jednostavno o nečemu što je iznad uobičajenog zakonskog minimuma. U pogledu razine obrazovanosti, omogućeno je ostvarivanje bodova onima koji imaju minimalno srednju školu, no potrebno je taj kriterij nadopuniti sa 2 godine radnog iskustva u poslovima povezanim projektom.

5. Zaključak

Ova mjera je isključiva, kao i ostale mjere unutar Programa ruralnog razvoja Republike Hrvatske 2014-2020., u smislu da je potrebno ispuniti određene jasno

² Ranjive skupine kako su definirane u Strategiji borbe protiv siromaštva i socijalne isključenosti Republike Hrvatske 2014-2020.

definirane uvjete, kako bi se uopće moglo konkurirati za ostvarivanje ovih sredstava. Kao i svaka mjera iz ovog Programa, ona ima „pobjednike i gubitnike“. Pobjednici su oni koji po kriterijima mogu ostvariti više bodova, a gubitnici su oni koji mogu ostvariti manje bodova. Ili recimo to tako, pobjednici su oni koji ostvare dovoljan broj bodova i sufinanciranje projekta.

O tome koliki je konkretan doprinos ove mjere razvoju nepoljoprivrednih djelatnosti u ruralnom prostoru je jako teško suditi, jer bi se to u ovom momentu moglo svesti samo iznošenje podataka o broju ostvarenih projekata, te ostvarenom financiranju. A brojna literatura i istraživanja pokazuju, da se uspjeh neke mjere ne može mjeriti sa brojem projekata i iznosom eura koji su utrošeni. Naime, objektivno mjerenje uspješnosti Podmjere 6.2.1 će biti moguće tek kada se završi razdoblje financiranja, odnosno provedbe projekta i obveza poštovanja svih uvjeta koji su preuzeti ugovorom o dodjeli sredstava. Drugim riječima, tek nakon isteka obveze zapošljavanja i držanja broja zaposlenih će to moći konkretno utvrditi. Naime, u projektima financiranim sredstvima Europske unije (ali i nekih drugih donatora, npr. Svjetske banke), postoji jedna sintagma koja se naziva *održivost projekta*. Održivost projekta je pojam koji po svom sadržaju obuhvaća, i odnosi se, na postojanje rezultata i efekata projekta i nakon njegovog završetka. Dakle, održivost je daljnja budućnost i održivost projekta, nakon trenutka isteka ugovornih obveza preuzetih po projektu. Održivost projekata kao ovih unutar ove mjere, koji imaju ideju pokrenuti gospodarsku djelatnosti u nekom prostoru, i to na dugi rok, tek se može mjeriti nakon dužeg vremenskog razdoblja. Sada je to još prerano, odnosno drugim riječima, tek u nadolazećem razdoblju će se moći pristupiti objektivnom verificiranju efekata Podmjere 6.2.1, odnosno doprinosu zapošljavanju i ostanku u ruralnom prostoru Republike Hrvatske. Također i tada nećemo moći zanemariti kroz koje razdoblje prolazimo, jer ono nedvojbeno, više ili manje direktno utječe na cijeli ruralni prostor Republike Hrvatske, Europske unije, pa i svijeta.

Mjerenje rezultata i efekata implementacije neke mjere s odmakom, je veliki izazov, jer onaj tko daje određena sredstva ima neku ideju i namjeru kad ih dodjeljuje, a treba proći niz godina da može ocijeniti koliko su njegova mjera ili mjere bili korisni i efikasni. To je osobito izazov u okviru fondova Europske unije i višegodišnjeg planiranja, jer se značajna sredstava planiraju za višegodišnje mjere, a neke stvari jednostavno nisu podložne planiranju i predviđanju ni na kratki rok. Ono što u takvim okolnostima ostaje onima koji koriste sredstva, jest da nastoje maksimalno

inteligentno iskoristiti dostupna sredstva, objektivno sagledavajući sebe i svoje potencijale, u kontekstu onoga što im je dostupno. A gledajući iz ove perspektive, sve više sredstava će biti dostupno.

Literatura

- [1] Anderson, C. Leigh, et al. "Economic benefits of empowering women in agriculture: Assumptions and evidence." *The Journal of Development Studies* 57.2 (2021): 193-208.
- [2] Bartoluci, M., Starešinić, Z., Franić, D.M. i Bartoluci, F. (2018). SREDSTVA EU FONDOVA U FUNKCIJI RAZVOJA RURALNOG TURIZMA U HRVATSKOJ. *Acta Economica Et Turistica*, 4 (1), 63-78. <https://doi.org/10.1515/aet-2018-0005>
- [3] Davis J.R., Pearce D. (2000). *The Rural Non-farm Economy in Central and Eastern Europe*.
- [4] Hazell P. and Haggblade, S. 1991. Rural-urban growth linkages in India. *India Journal of Agricultural Economics*, 46(4): 515-529.
- [5] Herslund L. (2007). Rural diversification in the Baltic countryside: a local perspective. *GeoJournal* 70:47-59.
- [6] Kwaku, Eveline, and Clement Joe. "Agriculture and Development: A Brief Review of the Literature." *American Journal of Agriculture and Food Processing* 2.1 (2022).
- [7] Kuzmić, Tihana, Bruno Šimac, and Tijana Trako Poljak. "Za ili protiv života na selu? Stavovi visokoobrazovanih mladih ljudi o životu u hrvatskim ruralnim područjima." *Sociologija i prostor: časopis za istraživanje prostornoga i sociokulturnog razvoja* 59.2 (221) (2021): 247-272.
- [8] Lanjouw J., Lanjouw P. (1995). The rural non-farm sector: an update, XXIII International Conference of Agricultural Economists (IAAE) on Food Security, Diversification and Resource Management: Refocusing the Role of Agriculture, Sacramento, USA
- [9] Lanjouw, Peter, and Gershon Feder. "Rural non-farm activities and rural development: From experience towards strategy." (2001).
- [10] Lanjouw, Jean O., and Peter Lanjouw. "The rural non-farm sector: issues and evidence from developing countries." *Agricultural economics* 26.1 (2001): 1-23.
- [11] Mjera 6 – Razvoj poljoprivrednih gospodarstava i poslovanja (2021) <https://www.apprrr.hr/podmjera-6-2-potpore-ulaganju-u-pokretanje-nepoljoprivrednih-djelatnosti-u-ruralnim-podrucjima/>
- [12] Očić, Vesna, et al. "Udio potpora u prihodu poljoprivrednih proizvođača Republike Hrvatske." *Poljoprivreda* 24.2 (2018): 57-62.
- [13] Pupak, H., & Trako Poljak, T. (2021). Experiences of Young Farmers on Family-run Farms in Bjelovar-Bilogora and Požega-Slavonia County. *Sociologija i prostor: časopis za istraživanje prostornoga i sociokulturnog razvoja*, 59(2 (221)), 221-246.
- [14] Ruralni razvoj (2022), Status provedbe Programa ruralnog razvoja 2014.-2020. | Uprava za potpore poljoprivredi i ruralnom razvoju, <https://ruralnirazvoj.hr/status-provedbe-programa-ruralnog-razvoja-2014-2020/>
- [15] Saith, Ashwani. *The rural non-farm economy: Processes and policies*. International Labour Organization, 1992.
- [16] Zrakić, M., Grgić, I., Žutinić, Đ., & Hadelan, L. (2019). Stavovi o diverzifikaciji gospodarskih aktivnosti u ruralnom području Hrvatske. *sa*54, 17